
PITSO · SIYAZENZELA

Dithesisi tše 11 mabapi le Pitso ya Batho Pele Convention

A National Disputation by Mbuyiseni Ndlozi

Sepedi

01 / 11

LEHU LA KGWERANO LE GO HLOGA GA BARUTI BA LEFASE BA BASWAŠ

Molaotheo wa "Batho Pele" (People First), wo e kilego ya ba kgwerano e kgethwa ya Moalotheo wa rena o hwile. Baruti ba Bafsa ba Lefase ba bahlankedi ba mmušo le bahlomphegi ba dipolitiki ba etiša dikgahlego tša bona tša boithati pele, ba hula mmušo wo ba ikannego go o hlankela. Se se direga ka nako yeo ka moka ba ithekgilego ka setšo sa go se otlwe ka baka la bosenyi. Se ga se go palelwa fela ke batho ka o tee ka o tee, eupša ke mokgwa wa tšhomišo ya ditšhelete tša setšhaba bjalo ka ge e ka ke dithoto tša praebete. Nako ya go dira boipiletšo kgahlanong le "Kereke ya go Thopša ga Mmušo" e fedile. Ka Kgato ya mohlakanelwa ya boikemelo, batho ba swanetše go tsošološa kgwerano e kgethwa le go phediša kholofetšo ya bona ya molaotheo ya tokologo.

02 / 11

BORAPEDI BJA BOUTU

Kholofetšo ya gore dikgetho ka botšona di be di tla tliša tokologo e itlhatsetše e le ya maaka. Lephotho le le golago la go se be le taba ga bakgethi ke leswao la go se kgahlegele ditaba tša dipolitiki, eupša ke pontšho ya go nyama kudu ka baka la baetapele ba dipolitiki le dikgetho tša mekgatlo ya dipolitiki tše di hwetšagalago. Batho ba lemogile gore kgetho magareng ga dibopego tše di fapafapanego tša go palelwa ga se kgetho le gatee. Diphatlalatšo tša dikgetho di fetogile dipuku tša dithapelo tša bakgopedi. Ga re hloke phatlalatšo ye nngwe ya dikgetho goba mokgatlo o mongwe wa dipolitiki. Temokrasi ya nnete ga se tiragalo yeo e diregago mengwaga ye mengwe le ye mengwe ye mehlano, ke go diriša maatla ka go se kgaotše le ka mokgwa wa kgonthe ga mašaba ao a rulagantšwego. Mehla ya “mokgethi wa mokgopedi” e swanetše go fela. Mehla ya Maatla a Badudi e swanetše go thoma; Molaotheo ke thoto ya batho. E swanetše go ba ponagatšo ya bophelo bja ka mehla yeo e dirwago ke batho, ebile e le ya batho.

03 / 11

TSOŠOLOŠA BOKGONI BJA GO TŠEA KGATO, GO TLOGA GO BAKGOPEDI GO YA GO BAHLAMI

Bohle ba ka lemoga gore Go Golofala mo go Golo ga Mmušo ga se ka lebaka la tlhokego ya methopo, eupša ke tshenyego ye e dirwago ka maikemišetšo. Ka lebaka la nako e telele kudu, re rutilwe go ba Bakgopedi ba Profešenale, re khuname pele ga 'aletare' ya mebasepala le mafapha ao a palelwago ke go phethatša maikarabelo a ona, re lopa ditokelo tšeo re šetšego re na le tšona.

Ka fao, re swanetše go hloma Batho Pele Convention (BPC) [Kopano ya Batho pele], bjalo ka Mokgwa wa go Tšea Gape Bokgoni bja go Itirela le Maatla a Badudi. Phetogo ya go tloga go 'bao ba letago' go ya go 'bao ba itirelago'. Se ke boipiletšo bja Siyazenzela, e sego bjalo ka lepetšo la tlalelo, eupša bjalo ka Tiragatšo Ya Phetogo le Mokgwa wa Bophelo. Sa go tshwenya kudu le go feta ke gore re lebetše gore ke rena mothopo wa boleng ka moka. Re swanetše go kgaotša go ba 'bareki' ba tshepedišo ya mmušo yeo e palelwago gomme re ikemišetše go ba Bahlami ba Phologo ya Rena. Ka fao, Kopano ya Batho Pele e swanetše go ba 'Khudugo' ya rena ya go tšwa lešokeng la go ithekga ka ba bangwe.

04 / 11

DITLAMO TŠA GO TŠEA KGATO GA SETŠHABA TŠE DI THEKGWAGO KA DITŠHELETE

Mokgwa wa go Dira Kgwebo ka go tšea Kgato ga Setšhaba o swanetše go ganwa. Karolo ye kgolo ya setšhaba sa badudi e fetogile bahlanka ba bafani ba dinaga tša ka ntle goba dithušo tša mmušo, ba anaya lentšu la yona la boporofeta ka setulo tafoleng ya tshepedišo ye e lego gona. Mafelelong, mokgwa wo wa godira kgwebo wa tlhabollo wa phetogo, wo o fihlelago dinyakwa tša batho legato la setšhaba, ka go tseba goba ka go se tsebe, e lego leano la go tšweletša Mmušo wa bokgoni bjo bo fokoditšwego, gomme wa tšeela toro ya histori ya Mmušo wa tlhabollo wa phetogo, wo o fihlelago dinyakwa tša batho legato.

Go feta fao, Tokologo ye e Thekgwago ka Ditšhelete ke Kganetšano ya dikgopolo. Mokgatlo wo o sa iphedišego ka mobu wa wona o ka se kgone go lwela naga ya wona. Re swanetše go boela go Boikemelo bja Dilo tša Motheo, mokgatlo wa Kopano ya Batho Pele wo o thekgwago ka ditefelo tša boleloko, o itirela ka botlalo, gomme o ikarabela ka dinyakwa tša batho bao o ba hlankelago. Ge e ba re sa thekge tokologo ya rena ka noši ka ditšhelete, re no ba re hirišitše diketane tša rena.

05 / 11

LEHU LA BATHO BAO BA PHEGELELAGO MAEMO LE GO HLOGA GA BAHLOKOMEDI BA SETŠHABA

Re swanetše go sola Sehlotswana sa Borapedi bja Radipotiki wa Profešenale, sehlopha sa 'baetapele ba go ikhola' bao ba lebelelago tlaišego ya batho e le manamelelo a go ikhumiša. Setšo sa bjale sa dipolitiki ke Tshepedišo ya Bofeudal ya Mokgatlo, moo go botegelago mokgatlo go putswago mola dillo tša ditšhaba di hlokomologwago. Re swanetše go aga Boperisita bja go Loka go Bohle, moo maatla a taolo a hwetšwago ka Batho Pele, e sego go rekwa ka 'dikabelo tša mokgatlo' tšeo di newago go putsa balatedi ba wona.

Re swanetše go ganetša dipolitiki go fana ka thušo ya nakwana yeo e reretšwego go ikhweletša thekgo ya bakgethi, gomme tša fora mašaba gore a dumele gore boradipolitiki bao ba phegelelago maemo ba tshwenyega ka tlaišego ya ona. Thušo yeo e dirago gore batho ba ithekge ka yona e swana le bokgoba.

Re swanetše go tsebatša go Fela ga Kgopolo ya gore go Nyakega Mesia. Ga re nyake 'baphološi' ba go kgahliša batho goba 'baetapele ba maatla' gore ba re ete pele seetšeng; re swanetše go go godiša Bahlokamedi ba Setšhaba bao ba tsemilego medu mmung wo ba o hlankelago. Boetapele ga se mošomo wa boiphedišo, ke Boikgafo bja go Hlokomela Setšhaba. Mehla ya 'Monna yo Mogolo' e fedile; mehla ya Setšhaba se se Rulagantšwego le se se Ikemetšego, e fihlile.

06 / 11

GO TLOGELWA MO GOGOLO LE MMUŠO WA MORITI

Ka moka re ka hlatsela go Tlogelwa mo Gogolo. Mmušo o tlogetše go phetha boikarabelo bja wona, gomme seo se tlogetše ditšhaba tša gabo rena di le kotsing ya Mmušo wa Moriti wo o bopšago ke bomafia bja go tšhošetša batho gore ba ntšhe tšhelete, digongwana le dihlopha tša bosenyi bjo bo rulagantšwego, tšeo di nago le dikgokagano tše maatla le dinetweke tša boditšhabatšhaba. Mmušo wo o sa kgonego go fa batho kholofelo goba go šireletša bao ba fokolago go bao ba iphedišago ka go ikhola, bomafia bja go tšhošetša batho gore ba ntšhe tšhelete, dihlopha tša bosenyi bjo bo rulagantšwego le digongwana, o lahlile tshwanelo ya wona ya go buša.

Protšeke ye nngwe le ye nngwe yeo e bego e reretšwe go tšwetša pele tlihabollo ya mmušo wa tlihabollo e senywa ke boradia le bomonetša bja bahlankedi le baemedi bao ba lego gare ga makhantshelara, makgotla a go dira melao le bahlankdi ba mmušo, bao ba šomago gotee le disenyi tše di rulagantšwego e sentšwe ke sehlopha sa disenyi tša go hloka pelo. Ge sehlopha sa borakapitale ba megabaru se rekiša dithoto tša setšhaba ka fantisi ka ge se phegelela dipelo ka mo go sa felego.

Letago leo le kilego la phadima ka boikgafo bjo bo hlokago boithati bja meloko e mentši ya balwela tokologo le šilafaditšwe. Kgwebo ye e atilego ya diphathi tša dipolitiki le mokgwa wa dipolitiki wa go ipiletša go mašaba di pšhatlagantše botee bja mašaba, tša dira gore a palelwe ke go tšea kgato e kopanego le ye e nago le mohola gore a phologe go lahlwa mo gogolo. Kopano ya Batho Pele e tla ba mohlare woo ka tlase ga moriti wa wona kgokagano ya ditšhaba tšeo di ikemelago e tla aga lefsa maatla a kopanego a mašaba ka ntle le go tlemagana le diphathi tša dipolitiki ka mo go pitlaganego. Le go bušetša maatla a mmušo bathong.

07 / 11

SEBOPEGO SA GO ŠOMA KA GO BAPELANA, GO BUŠETŠA TAOLO YA BOPHELO

Re swanetše go tsebagatša gore ge mmušo o lahla maikarabelo a wona, taelo ya wona e boela bathong. Re swanetše go aga Tirelo ya Sebopego sa go Šoma ka go Bapelana, e sego bjalo ka legato, eupša gore re phologe le gore bao ba nago le maatla ba ikarabele. Kae le kae moo setšhaba se lokišago sekolo sa sona, kliniki ya sona, tsela ya sona, se kgonthišetšago kabo ya meetse a sona, goba se agago neteweke ya sona ya mohlagase wa letšatši, se diriša Phethagatšo ya Maatla go Tšea Dikgato ka go Lebanya. Re swanetše go hloma mekgatlo ya rena ya boradienšenare le bašomi ba bokgabo le bokgoni, gotee le dihlopha tša polokego. Re swanetše go hlatsela gore boleng le seriti di a kgonega ka ntle le go hwetša tumelelo ya mmušo wa bogareng wo o nago le bomenetša. Se ga se boipiletšo bja go ikarola go mmušo, eupša ke Phethagatšo ya Maatla a Kopanego a go Tšea Dikgato ka go Lebanya. Sebopego seo re se agago lehono e tla ba marapo a setšhaba se sefsa seo re tlogo go phela go sona gosasa.

Se ga se selo seo bao ba utswago methopo ya mmušo le go fokodiša ditheo ka boomo ba ka se thabelago. Re swanetše go ba phegelela ka moka ka mekgatlo ya batho ya molao le diyuniti tša forensiki, go akaretša le tshekišo ya praebete. Re swanetše go bušetša methopo ka moka ye e utswitšwego go tšwa go bao ba senyago ditheo tša batho, gomme re sekiše bohle bao ba tlogetšego diprotšeke tša setšhaba di sa fela. Ka fao, se ke go bušetša maatla a mmušo bathong ka ntle le go itshola.

Ka gona, Kopano ya Batho Pele e swanetše go ba legae la Mokgatlo wa Baithuti ba Kgale ba Dikolo tša Setšhaba moo go ka agwago seriti sa thuto ya bafsa ka mananeokgoparara, setšo le tsebo. Ka mananeo ao a theilwego ditšhabeng, re swanetše go tsebiša ntwagaahlanong le mekoti ka moka ditseleng tša rena, mabone a mebileng ao a senyegilego, ditshpedišo tša ditšhila, tša meetse le tša maphelo tšeo di sa šomego, gotee le mekgobo ye megolo ya ditlakala yeo e bipago tikologo ya rena, a go buše go ithata, boikgantšho le go ikemela. Go feta tšohle, re swanetše go tšea gape taolo ya diterata tša rena ka go di amoga disenyi, barekiši ba diokobatši, dihlopha tša disenyi le bathopi. Tirelo ye ya Sebopego sa go Šoma ka go Bapelana e swanetše go ba tšhireletšo ya mafelelo ya peakanyo ya rena ya molaothego.

SEBOPEGO SA KGATELELO YA EKONOMI LE THUTATUMELO YA MAAKA YA TLHAELELO

Re swanetše go sola Sebopego sa Kgatelelo ya Ekonomi seo se aroganyago bontši le meholo ya naga ya bona. Ekonomi ya rena ke tshepedišo ya kgethollo, yeo e šireleditšwego ke “Baperisita ba ba Phagamego” ba ditšhelete bao ba rutago thutatumelo ya maaka ya tlhaelelo yeo e hlametšwego go boloka bao ba swerego ke tlala ba le ka tlase ga bokgoba bja sa ruri. Go hloka mešomo ga bafsa go fetogile bosenyi kgahlanong le batho., Go tlogela dimilione tša bafsa di se na mošomo ga se ‘dipalopalo fela’; ke polao yeo e rulagantšwego ya moya wa setšhaba. Ke go hlolwa ga maemo a tlase a sa ruri ao a swanetšego go timelela ka setu sa bodiidi.

Ekonomi ya rena ga se ya ‘senyega’ e šoma go etša kamoo e hlamilwego ka gona, bjalo ka tshepedišo ya kgethollo le ya go nyatšwa ga batho ka lebaka la morafo. Ge e ba ‘Marena a Ekonomi’ a sa kgone go beela yo mongwe le yo mongwe setulo tafoleng, gona batho ba na le tokelo, le boikarabelo, bja go aga tafola lefsa. Re swanetše go tšea gape tokelo ya rena ya go tšweletša, ya go fenyaa, le go atlega. Ka gona, Kopano ya Batho Pele e swanetše go ba legae la dineteweke tša go ithekga ka tšona tša Mafelo a Tšweletšo le Tšhomišo, tšeo di reretšwego go fediša bodiidi, go hlola mešomo, go tšweletša le go kgonthišetša tokologo ya ekonomi.

KOPANO YA BATHO PELE, BOIPUŠO BJO BO MPSHAFADITŠWEGO

Kopano ya Batho Pele ga se sehlopha sa dingagišano, eupša ke Tshepedišo Ya Batho Ba Metheong ya Setšhaba Bao Ba Amogilwego Ditokelo Le Matlotlo a bona. Go mebušo yeo e palelwago re re: "Re eme mo; ga re na se sengwe seo re ka se dirago". Ke nako ya gore re hlokomele seo e lego sa rena. Ke nako yeo 'Sebopego sa go šoma ka go Bapelana' sa ditšhaba se kopanago go ba Entšine e Tee Yeo e ka se Thibelwego, ya mpshafatšo ya setšhaba. Re swanetše go kgobokana e sego go 'eletša' marena a kgale, eupša go a tšeela legato.

Dikhantshele tša bjale tša Bomasepala, Makgotlatheramolao, Palament le makgotlaphethiši a tšona a bjale di fetogile 'Lebitla la Dikholofetšo' moo thato ya batho e epelwago gona. Ka gona, re swanetše go bopa Tafola e Mpsha ya Setšhaba, yeo e theilwego e sego godimo ga santa yeo e šuthago ya potego ya mogatlo wa dipolotiki, eupša godimo ga leswika le le tiilego la Maatla a Lefelong. Kopano ya Batho Pele e swanetše go ba Neteweke ya Mekgatlo ya ditsebi, kopano ya bao ba tlogago ba aga, ba ruta, ba šireletša le go fodiša. E swanetše go ba bohlatse gore Afrika Borwa ga e lekane le Mmušo wa yona; Afrika Borwa ke Batho ba ba Rulagantšwego. Ditoro tšeo di akareditšwego Molaotheong wa rena di tla phetagatšwa ka dihlolongwa tše mpshafaditšwego tša maatla a batho; ka gobane batho ke bona Beng ba Bogoši.

SIYAZENZELA, MAHUBE A SA PHEMEGEGO

Se e Swanetše go ba Molaetša wa Rena wa Mafelelo Historing. Mehla ya go leta e fedile; meago ya kgale e a phuhlama ka tlase ga boima bja go senyega ga yona, ye ke Bošegogare bja Mmušo. Ga se ra swanela go boifa boso bjo, ka gobane ke rena re gotetšago mello ya tše mpsha. Re swanetše go tsebagatša Siyazenzela; e sego bjalo ka kgetho, eupša bjalo ka Bokamoso bjo bo Rerilwego. ‘Go itirela ka borena’ ke go tšea gape seriti sa rena go sehlopha sa maemo a godimo sa batho ba ba phelago ka go ikhola ka ba bangwe, seo se ilego sa re tšea re le dipalopalo, bakgopedi, bakgethi le bahlaselwa. Ga re sa le setšhaba seo se phelago se letile, bjalo ka ge go leta e le seemo sa rena sa ruri. Re swanetše go ba Kopano ya Bao ba Nago Le Bokgoni Le go Ikemela. Ga se ra swanela go kgopela tumelelo ya go phologa, go atlega goba go etelela pele.

Go raseteginiki yo mongwe le yo mongwe, go mma yo mongwe le yo mongwe, go mošomi yo mongwe le yo mongwe, le go mofsa yo mongwe le yo mongwe; bjale ke nako ya go ikgokolla go go ithekga ka ba bangwe. Tšea bokgoni bja gago, didirišwa tša gago, le kholofelo ya gago, gomme o tle le tšona Kopanong ya Boikemelo. Lefase la kgale le agilwe godimo ga boikokobetšo bja rena le go leta ga rena; lefase le leswa le tla agiwa godimo ga Phethagatšo ya Maatla a Kopanego a go Tšea Dikgato ka go Lebanya le Boikemelo. ‘Kgolagano’ ya leago e hwile, a go phele Kgolagano ya batho.

KANO YA TIRAGATŠO

Bjalo ka setšhaba, re fihile magareng ga ditsela tše pedi, moleteng wa lefase le le tletšego ka mathata (utopia) le mathomong a letšatši la lefase le leswa la ditoro (dystopia) tše di mpshafaditšwego. Ye ke iri ya mafelelo! Re tla wela moleteng wa pušo ya dystopia, yeo e laolwago ke mafelo a neo-koloniale, dipapadi tša tlala, pušo ya sehlopha sa bosenyi sa mohuta wa mafia (mafiokratiki), pušo ya batho bao ba sa swanelago go buša (kakistocracy) goba pušo ya go itšeela mahumo a setšhaba (Kleptocracy), tše ka moka di nweletše ka gare ga lenyatšo la boimperiale. Goba re tsoge re fihlelele 'toro ya tokologo' ya borakgolokhukhu ba rena, yeo e theilwego godimo ga Tekatekano, Ubuntu, Boikemelo, Maatla a Kopanego a go Tšea Dikgato ka go Lebanya, le Pan-Africanism.

Ke kgale re bolela le go sekaseka masetlapelo a rena, go tloga dikgašong go ya go di-podcast, go tloga go dipoledišanong tša dikgopolo go ya go dipoledišanong tša tlwaelo, ntlha ke gore re swanetše go e fetola; mokoti o tee ka nako, phapoši e tee ka nako, phapoši e tee ya borutelo ka nako le lefelo la tšweletšo ka nako. Ga re sa tla hlwa re fo sekaseka fela; re tlo gata mogato! Iri ya TIRAGATŠO e fihlile, tše ka moka di direga mo le gona bjale!

Ka go hloka boithati, go hloka poifo le botshepegi, re swanetše go phethagatša toro ya Utopia ya borakgolokhukhu ba rena, gomme ra gana go se dire selo ka phihlelelo ye e kgahlišago ya seriti, peakanyo ya temokrasei yeo e theilwego go Moalaotheo! Dinnete di kokotetšwe mojakong wa mmušo wo o palelwago. A re sekeng ra sokola. A re se boeleng morago. Mehla ya Moloko wa Siyazenzela e fihile! BADIRIŠI BA TOKOLOGO! Go maAfrika Borwa ka moka, a re amogeleng dikgangkgolo tše, re di išeng magaeng a rena, mebileng, mafelong a mašomo le mafelong a borapedi. A re boeleng, re rulaganye, le go aga mokgatlo wa mehla ya rena, Batho Pele: Batho ba Pele le Tšwelopele!